

Sygn. akt III UK 82/18

POSTANOWIENIE

Dnia 19 grudnia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania A. J.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w K.

o emeryturę,

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 19 grudnia 2018 r.,

na skutek skargi kasacyjnej odwołującej się od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 17 sierpnia 2017 r., sygn. akt III AUa [...],

1) odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;

2) oddala wniosek pełnomocnika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w K. o zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z 17 sierpnia 2017 r., sygn. akt III AUa [...], oddalił apelację ubezpieczonej A. J. od wyroku Sądu Okręgowego w K. z 30 czerwca 2016 r., sygn. akt IV U [...], oddalającego jej odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w K. z 23 października 2015 r., odmawiającej ubezpieczonej prawa do wycofania wniosku o przyznanie emerytury.

Ubezpieczona, reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika, zaskarżyła wyrok Sądu Apelacyjnego w całości. Zarzucono naruszenie prawa materialnego, to jest: (-) art. 84 § 1 i 2 k.c. przez jego niezastosowanie lub niewłaściwą wykładnię i w konsekwencji brak ustalenia przez Sąd drugiej instancji odnośnie do okoliczności, czy doszło do błędu w oświadczeniu woli ubezpieczonej

w zakresie zgody na przekazanie środków zgromadzonych w OFE do budżetu państwa, podczas gdy w okolicznościach niniejszej sprawy doszło do błędu co do treści tej czynności prawnej; (-) art. 45 w związku z art. 2, 7 i 30 Konstytucji RP przez niezastosowanie normy konstytucyjnej wynikającej z tych przepisów, zgodnie z którą sądy, w tym sądy powszechne, w graniach swoich kompetencji powinny czuwać nad przestrzeganiem przez organy administracji publicznej prawa obywateli do dobrej administracji. Zarzucono również naruszenie przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, to jest: (-) art. 224 § 1 i 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 378 § 1, art. 382 i art. 391 § 2 k.p.c. polegające na nierozpoznaniu przez Sąd drugiej instancji wszystkich zarzutów podniesionych w apelacji - ubezpieczona w apelacji domagała się nie tylko rozważenia możliwości wycofania wniosku emerytalnego w trybie art. 116 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1270 ze zm.; dalej ustawa emerytalna), ale również rozważenia możliwości wznowienia postępowania lub zmiany decyzji w każdym możliwym trybie prawnym, wskazując przy tym, że możliwe do zastosowania są np. ponowne ustalenie prawa do emerytury w trybie art. 114 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej lub art. 83a ust. 1 ustawy emerytalnej czy też zmiana decyzji ostatecznej w trybie art. 155 k.p.a. w związku z art. 124 ustawy emerytalnej i art. 83a ust. 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1778 ze zm.); (-) art. 385 k.p.c. w zw. z art. 299 i 5 k.p.c. polegające na niezasadnym nieuwzględnieniu apelacji, podczas gdy Sąd drugiej instancji powinien apelację ubezpieczonej uwzględnić i uchylić zaskarżony wyrok, przekazując sprawę do ponownego rozpoznania, ze względu na to, że Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy, albowiem nie rozważył wszystkich możliwych trybów wzruszenia decyzji emerytalnej, rozważył tylko możliwość zastosowania art. 116 ust. 2 oraz art. 114 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej; (-) art. 385 k.p.c. w związku z art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. w związku z art. 114 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej polegające na niezasadnym nieuwzględnieniu apelacji, podczas gdy Sąd drugiej instancji powinien apelację ubezpieczonej uwzględnić, albowiem Sąd pierwszej instancji błędnie przyjął, że okoliczności podnoszone w odwołaniu nie mogły mieć wpływu na prawo i wysokość świadczenia emerytalnego,

wobec czego brak jest podstaw do zastosowania art. 114 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej, gdy tymczasem z okoliczności, które zaistniały przed wydaniem decyzji emerytalnej, takie jak: działanie ubezpieczonej pod wpływem błędu w czasie wyrażania zgody na przekazanie składek OFE na dochody budżetu państwa, wprowadzenie w ten błąd przez pracownika ZUS oraz negatywne dla ubezpieczonej konsekwencje w postaci zrzeczenia się - wbrew woli - możliwości dziedziczenia składek OFE, są okolicznościami mającymi wpływ na prawo i wysokość świadczenia emerytalnego.

Skarżąca wniosła o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, wskazując, że w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne oraz istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości, a mianowicie potrzeba wykładni art. 45 w związku z art. 2, 7 i 30 Konstytucji RP w kontekście zagadnienia, czy informowanie ubezpieczonych o konsekwencjach związanych z przeniesieniem i wycofaniem środków zgromadzonych na rachunku OFE należy do obowiązków organu rentowego, jako realizacja konstytucyjnego prawa obywateli do dobrej administracji i czy sądy powszechne rozpatrujące odwołania od decyzji emerytalnych powinny wymagać od organów rentowych realizowania tego obowiązku. Ponadto, zdaniem skarżącej skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona, ponieważ zaskarżone orzeczenie w sposób oczywisty narusza przepisy postępowania, tj. art. 224 § 1 i 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 378 § 1, art. 382 i art. 391 § 2 k.p.c., ponieważ Sąd drugiej instancji nie rozpoznał wszystkich zarzutów apelacyjnych podniesionych przez ubezpieczoną w apelacji.

Skarżąca, w uzasadnieniu wniosku, wyjaśniała, że w realiach niniejszej sprawy, gdyby tylko - wobec braku stosownego wyjaśnienia w formularzu wniosku emerytalnego - otrzymała od pracownika organu rentowego przyjmującego jej wniosek informację, że zaznaczenie opcji „TAK” w części II pkt 3 formularza wniosku o emeryturę ZUS Rp-IE, przy wniosku o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu, na dochody budżetu państwa, skutkuje zrzeczeniem się ich dziedziczenia, nie byłoby potrzeby angażowania wymiaru sprawiedliwości i prowadzenia niniejszej sprawy. Ubezpieczona nie otrzymała pełnej informacji od organu rentowego w tym zakresie. Wskutek czego podjęła niekorzystną dla siebie

decyzję. Zdaniem skarżącej, Sądy obu instancji w toku rozpatrywania odwołania naruszyły art. 45 Konstytucji RP przez pozbawienie ubezpieczonej prawa do niezależnego, bezstronnego i niezawisłego sądu, który powinien - respektując konstytucyjne prawo obywateli do dobrej administracji - wytknąć organowi rentowemu zaniedbanie i błędną praktykę w opisanym wyżej zakresie. Skarżąca argumentowała, że istnieje potrzeba wypowiedzenia się przez Sąd Najwyższy w temacie możliwości wyinterpretowania z Konstytucji RP prawa obywateli do dobrej administracji, a także w kwestii tego, czy informowanie ubezpieczonych o konsekwencjach związanych z przeniesieniem i wycofaniem środków zgromadzonych na rachunku OFE należy do obowiązków organu rentowego - jako realizacja konstytucyjnego prawa obywateli do dobrej administracji i czy sądy powszechne rozpatrujące odwołania od decyzji emerytalnych powinny wymagać od organów rentowych realizowania tego obowiązku. Ponadto, skarżąca podniosła, że domagała się nie tylko rozważenia możliwości wycofania wniosku emerytalnego w trybie art. 116 ust. 2 ustawy emerytalnej, ale również rozważenia możliwości wznowienia postępowania lub zmiany decyzji w każdym możliwym trybie prawnym, wskazując przy tym, że możliwe do zastosowania są np. ponowne ustalenie prawa do emerytury w trybie art. 114 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej lub art. 83a ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, czy też zmiana decyzji ostatecznej w trybie art. 155 k.p.a. w związku z 124 ustawy emerytalnej i art. 83a ust. 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Tymczasem Sąd drugiej instancji rozważył jedynie zasadność zastosowania art. 116 ust. 2 oraz art. 114 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej, w żaden sposób nie odniósł się w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku do sugerowanych w apelacji innych możliwości oraz nie rozważył, czy istnieją jeszcze inne możliwe do zastosowania w okolicznościach sprawy tryby wzruszenia decyzji emerytalnej zgodnie z żądaniem ubezpieczonej.

Organ rentowy, w odpowiedzi na skargę kasacyjną, wniósł o odmowę przyjęcia jej do rozpoznania oraz zasądzenie od ubezpieczonej na rzecz organu rentowego kosztów zastępstwa prawnego według norm przepisanych.

W piśmie z dnia 13 marca 2017 r. pełnomocnik organu rentowego, w wykonaniu zobowiązania Sądu Apelacyjnego, oświadczył, że nie doręczył odpowiedzi na skargę kasacyjną pełnomocnikowi ubezpieczonej oraz że w

odpowiedzi na skargę kasacyjną błędnie wskazano, że jej odpis przekazano stronie przeciwnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga jest oczywiście uzasadniona. Oznacza to, że wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania powinien wskazywać, że zachodzi przynajmniej jedna z okoliczności wymienionych w art. 398⁹ § 1 k.p.c., a jego uzasadnienie winno zawierać argumenty świadczące o tym, że rzeczywiście, biorąc pod uwagę sformułowane w ustawie kryteria, istnieje potrzeba rozpoznania skargi przez Sąd Najwyższy (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2015 r., II PK 39/15, LEX nr 2021948).

Przechodząc o oceny zasadności wniosku skarżącej o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, należy na wstępie podkreślić, że przesłanki przedsądu ujęte w art. 398⁹ § 1 pkt 1, 2 i 4 k.p.c. stanowią rozwinięcie podstaw kasacyjnych zmierzające do wykazania, z jakich powodów naruszenia przepisów wskazanych w podstawach kasacyjnych uzasadniają przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania. Zatem istotne zagadnienie prawne, potrzeba dokonania wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów stanowią podstawę do uwzględnienia wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wtedy, gdy mają oparcie w podstawach kasacyjnych mogących skutecznie podważyć zaskarżony wyrok.

Skarżąca dwie pierwsze, wskazane we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, przesłanki wiąże z potrzebą wykładni art. 45 w związku z art. 2, 7 i 30 Konstytucji RP. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że przepisy ustawy zasadniczej o ogólnym charakterze nie mogą stanowić samodzielnej podstawy rozstrzygnięcia sprawy przez sąd, a ich naruszenie - samodzielnej podstawy kasacyjnej, wymagana jest bowiem konkretyzacja zarzutu ich obrazy

polegająca na powiązaniu z innymi przepisami prawa. Brak takiego sprecyzowania zarzutu oznacza w istocie brak zarzutu skargi kasacyjnej, który mógłby podlegać merytorycznej ocenie (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 marca 2000 r., III CKN 683/98, LEX nr 1218559 oraz wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 9 maja 2003 r., V CK 344/02, OSNC 2004 nr 7-8, poz. 119; z dnia 9 lipca 2003 r., IV CKN 320/01, LEX nr 146442; z dnia 10 marca 2011 r., II PK 245/10, LEX nr 817525; z dnia 16 czerwca 2011 r., I PK 7/11, LEX nr 1043976; z dnia 14 kwietnia 2014 r., II UK 439/13, LEX nr 1458716; z dnia 14 lutego 2017 r., I PK 61/16, LEX nr 2278323; z dnia 11 kwietnia 2017 r., II UK 134/16, LEX nr 2306370; z dnia 11 grudnia 2014 r., I PK 120/14, LEX nr 1628903). Jest tak dlatego, że w postępowaniu kasacyjnym orzeczenie sądowe podlega ocenie z punktu widzenia zgodności z prawem materialnym lub procesowym, z kolei normy prawa materialnego lub procesowego stanowiące podstawę orzeczenia mogą podlegać ocenie z punktu widzenia zgodności ich wykładni z normami konstytucyjnymi o charakterze ogólnym, a w konsekwencji tylko taka relacja może stanowić przedmiot istotnego zagadnienia prawnego lub uzasadniać pogląd o potrzebie wykładni (prokonstytucyjnej) przepisów. Do takich norm o charakterze dyrektyw ogólnych należą - stanowiące w niniejszej skardze samodzielne podstawy kasacyjne - przepisy art. 2, 7, 30 i 45 ust. 1 Konstytucji RP. Sformułowane przez skarżącą problemy prawne mogłyby zatem być rozstrzygnięte przez Sąd Najwyższy, gdyby skargę kasacyjną oparto na naruszeniu np. art. 7 k.p.a. bądź § 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 11 października 2011 r. w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe (Dz.U. Nr 237, poz. 1412), wiążąc ich wykładnię ze wskazanymi przez nią przepisami Konstytucji RP. Uwzględniając powyższe, wskazanie w podstawach kasacyjnych wyłącznie przepisów ustawy zasadniczej i domaganie się na tej podstawie określenia powinności organu rentowego w zakresie obowiązków informacyjnych w postępowaniu o emeryturę - nie tworzy podstawy do zaangażowania Sądu Najwyższego w rozstrzygnięcie przedstawionej kwestii i nie uzasadnia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Jeśli zaś chodzi o oczywistą zasadność skargi, to skarżąca, wiążąc ją z naruszeniem art. 224 § 1, art. 328 § 2 w związku z art. 378 § 1, art. 382 i art. 391 §

2 k.p.c., wskazuje na nierozpoznanie wszystkich zarzutów apelacyjnych. Wbrew jednak twierdzeniu skarżącej, Sąd Apelacyjny odniósł się do postulowanej w apelacji możliwości wzruszenia prawomocnej decyzji o przyznaniu emerytury, przyjmując, że żądanie to wykraczało poza zakres wniosku skarżącej, którym organ rentowy był związany (w rezultacie wynikający z tego wniosku zakres wydanej decyzji wyznaczał przedmiot sprawy sądowej; zob. np. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 22 lutego 2012 r., II UK 275/11, LEX nr 1215286; z dnia 2 marca 2011 r., II UZ 1/11, LEX nr 844747; z dnia 18 lutego 2010 r., III UK 75/09, OSNP 2011 nr 15-16, poz. 215; z dnia 3 lutego 2010 r., II UK 314/09, LEX nr 604214).

Jeśli natomiast chodzi o art. 83a ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1778 ze zm.), to przypomnieć należy, że zgodnie z ust. 4 tego artykułu, przepisów ust. 1-3 nie stosuje się w postępowaniu o ustalenie uprawnień do emerytur i rent i ich wysokości. Zatem z tego punktu widzenia naruszenie art. 378 § 1 k.p.c. nie świadczy o oczywistej zasadności skargi kasacyjnej. W judykaturze podkreśla się, iż przesłanką przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania nie jest oczywiste naruszenie konkretnego przepisu prawa materialnego lub procesowego, lecz sytuacja, w której naruszenie to spowodowało wydanie oczywiście nieprawidłowego orzeczenia. Sam zarzut naruszenia (nawet oczywistego) określonego przepisu (przepisów) nie prowadzi wprost do oceny, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 stycznia 2003 r., I PK 227/02, OSNP 2004 nr 13, poz. 230, z dnia 11 stycznia 2008 r., I UK 285/07, LEX nr 442743, z dnia 11 kwietnia 2008 r., I UK 46/08, LEX nr 469185 i z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 37/08, LEX nr 494133). Ma to szczególne znaczenie w sytuacji, w której oczywista zasadność skargi kasacyjnej miałaby polegać na oczywistym naruszeniu przepisów procesowych, gdyż, stosownie do art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c., skargę można oprzeć na naruszeniu przepisów postępowania, jeżeli uchybienie to mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy.

Z tych powodów, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., orzeczono jak w sentencji.

W przedmiocie wniosku organu rentowego o zasądzenie kosztów

postępowania kasacyjnego, należy zauważyć, że z art. 132 § 1 k.p.c., uwzględniając treść art. 132 § 1¹ k.p.c., wynika, że pełnomocnik organu rentowego powinien doręczyć odpis odpowiedzi na skargę kasacyjną wraz z załącznikami bezpośrednio pełnomocnikowi skarżącej, a w treści tego pisma procesowego zamieścić oświadczenie o doręczeniu odpisu pisma drugiej stronie albo o jego nadaniu przesyłką poleconą. Art. 132 § 1 zdanie. drugie k.p.c. stanowi natomiast, że pisma, niezawierające powyższego oświadczenia, podlegają zwrotowi bez wzywania do usunięcia tego braku. Odpis odpowiedzi na skargę kasacyjną został doręczony drugiej stronie dopiero przez Sąd, a nie przez pełnomocnika organu rentowego, a w odpowiedzi na skargę kasacyjną błędnie wskazano, że jej odpis przekazano stronie przeciwnej. Z tej przyczyny odpowiedź na skargę powinna zostać zwrócona. W konsekwencji nie jest możliwe uwzględnienie zawartego w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniosku organu rentowego o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.